

FRÁSÖGN*af fundi þingmannanefndar um norðurskautsmál í Reykjavík 9.-10. júní 2011*

Af hálfu Íslandsdeildar þingmannanefndar um norðurskautsmál sótti fundinn Guðfríður Lilja Grétarsdóttir, formaður, auk Örnú Gerðar Bang ritara. Helstu mál á dagskrá voru áhersluatriði Svía í formennsku í Norðurskautsráðinu, ný stefna Íslands í norðurslóðamálum og umræðuefni næstu ráðstefnu nefndarinnar sem haldin verður á Íslandi 2012. Þá var haldin málstofa í tengslum við fundinn 10. júní um stjórnskipulag á norðurslóðum. Morten Høglund, formaður nefndarinnar, stýrði fundunum.

Össur Skarphéðinsson utanríkisráðherra flutti erindi um stefnu Íslands í norðurslóðamálum og svaraði spurningum nefndarmanna. Hann sagði málefni norðurslóða vera forgangsmál hjá íslenskum stjórnvöldum og gríðarlega mikilvægt Íslendingum þar sem lega landsins og aðgangur að náttúruauðlindum norðurslóða hafi mótað hagsmuni þjóðarinnar og samskipti við önnur ríki. Helstu áhersluatriði stefnu Íslands í norðurslóðamálum séu m.a. að efla og styrkja Norðurskautsráðið sem mikilvægasta samráðsvettvanginn um málefni svæðisins og tryggja stöðu Íslands sem strandríkis innan norðurskautssvæðisins. Þá er lögð rík áhersla á að gæta öryggishagsmuna í víðu samhengi á norðurslóðum á borgaralegum forsendum og verndun réttinda frumbyggja með stuðningi við beina aðild þeirra að ákvörðunum um málefni svæðisins. Einnig sé brýnt að byggja á hafréttarsáttmála Sameinuðu þjóðanna við úrlausn álitafna sem upp kunna að koma í tengslum við norðurslóðir og skoða sérstaklega aðlögun samfélaga á svæðinu í ljósi breyttra aðstæðna sem skapast með loftslagsbreytingunum.

Anders Ljunggren, sendiherra Svíþjóðar á Íslandi, gerði fundinum grein fyrir áhersluatriðum sænsku formennskunnar í Norðurskautsráðinu og helstu niðurstöðum ráðherrafundarins sem haldinn var í Nuuk 12. maí sl. Á fundinum tók Svíþjóð við formennsku í ráðinu af Dönum. Sögulegur bindandi samningur um björgunarmál á norðurslóðum var undirritaður á fundinum, og er það í samræmi við þá þróun að Norðurskautsráðið verði í ríkari mæli vettvangur ákvarðanatöku. Ljunggren sagði sjálfbærni lykilhugtak þegar málefni norðurslóða væru skoðuð og mikilvægt væri að frumbyggjar kæmu að töku ákvarðana um svæðið. Þá sagði hann þörf á því að setja samskiptamál á svæðinu í forgang. Ljunggren var spurður að því hvort öryggismál yrðu tekin upp í Norðurskautsráðinu og svaraði hann því til að ekki væri áhugi innan ráðsins á að fara inn á svið hernaðar en öryggismál í víðum skilningi sem m.a. nær til sjó- og mengunarslysa geti ekki verið undanskilin málefnum ráðsins.

Níels Einarsson, forstöðumaður Stofnunar Vilhjálms Stefánssonar, hélt erindi um framvindu vinnu við aðra skýrslu um mannlífsþróun á norðurskautssvæðinu (AHDR II) sem ráðgert er að verði gefin út árið 2014. Fyrri skýrslan kom út árið 2004 og vakt efni hennar mikla athygli. Í umræðum um efni skýrslunnar voru nefndarmenn sammála um mikilvægi þess að fundin verið raunhæf leið til að nýta efni skýrslunnar til þess að bæta lífsskilyrði íbúa svæðisins. Í umræðum eftir framsögu Níelsar lagði Guðfríður Lilja Grétarsdóttir m.a. áherslu á mikilvægi þess að efni skýrslunnar yrði nýtt við gerð langtímastefnumótunar á svæðinu með sjálfbæra þróun að leiðarljósi. Enn fremur spurði Guðfríður Lilja hvort gefin yrði út tillaga með skýrslunni sem stjórnvöld gætu nýtt sér við stefnumótun um málefni svæðisins. Níels svaraði því til að ekki yrði gefin út sérstök tillaga með skýrslunni, eingöngu leiðbeinandi orð um notkun hennar, en það væri í verkahring stjórnmalamanna og embættismanna að nota efni skýrslunnar á sem gagnlegastan hátt.

Guðfríður Lilja kynnti tillögu Íslands að nýju fyrirkomulagi formennsku nefndarinnar, en tillagan gerir ráð fyrir að formennskan flytjist milli aðildarríkja þingmannaráðstefnunnar á tveggja ára fresti. Lýstu nefndarmenn yfir stuðningi við tillöguna og var tekin ákvörðun um að ræða málið á næsta fundi nefndarinnar í september. Þá var rætt um skipulagningu næstu

ráðstefnu nefndarinnar sem haldin verður á Íslandi 2012. Guðfríður Lilja sagði mikinn áhuga vera fyrir því að halda ráðstefnuna á Akureyri og það nefndarmenn að skoða dagsetningarnar 13.-16. ágúst 2012 sem hugsanlegan fundartíma. Hún lagði jafnframt til að nefndarmenn skoðuðu hvernig hægt væri að stuðla að því að samræma betur starf þingmannaráðstefnunnar og Norðurskautsráðsins og hvort það yrði gert með því að halda ráðstefnuna nær dagsetningum leiðtogafunda ráðsins. Þá var rætt um umræðuefni ráðstefnunnar og voru nefndarmenn hvattir til að senda hugmyndir til framkvæmdastjóra nefndarinnar.

Næsti dagskrárliður fundarins fjallaði um starfsemi þingmannanefndarinnar og málefni norðurskautsins innan einstakra aðildarríkja hennar. Fulltrúi sænska þingsins, þingkonan Anita Brodén, sagði formennsku Svía í norðurskautsráðinu hafa vakið jákvæða athygli á málefnum norðurslóða í Svíþjóð. Þá sé stefnu Svía um málefni norðurslóða að vænta í sumar. Í Finnlandi hefur enn ekki verið mynduð ný ríkisstjórn eftir þingkosningarnar í apríl en búist er við að hún verið mynduð á næstu dögum. Þá sagði Guðfríður Lilja frá aukinni umræðu og meðvitund um norðurskautsmál á Íslandi, m.a. í kjölfar nýrrar stefnu í málaflokknum. Í stefnunni sé m.a. lögð rík áhersla á styrkingu Norðurskautsráðsins, hafréttarsáttmála Sameinuðu þjóðanna sem umgjörð um nýtingu hafsins og úrlausn deilumála, öryggis- og björgunarmál á hafi og málefni frumbyggja. Enn fremur lagði varaformaður nefndarinnar, Juliane Henningsen frá Danmörku, til að grænlenka þingið fengi áheyrnaraðild að þingmannanefndinni og ræddi þá tillögu nánar á næsta fundi sínum. Þá sagði Níels Einarsson nefndarmönnum frá ráðstefnu á vegum Rannsóknarþings norðursins (NRF) sem haldin verður í Hveragerði 4.-6. september nk.

Þann 10. júní var haldin málstofa um stjórnskipulag á norðurslóðum og stýrði Clifford Lincoln, fyrrverandi formaður nefndarinnar frá Kanada, umræðunum. Markmið málstofunnar var að ræða drög að skýrslu Lincolns um stjórnskipulag á norðurslóðum sem fyrirhugað er að leggja fram á ráðstefnu alþjóðlega norðurskautsársins í Montreal 2012. Í inngangsorðum sínum varpaði Lincoln fram hugmyndum og spurningum til umhugsunar fyrir nefndarmenn og umræður málstofunnar. Hann sagði velgengi þingmannanefndarinnar m.a. felast í smæð sinni, einingu og samhljóða áliti og ekki síst brennandi áhuga nefndarmanna á málefnum norðurslóða. Nefndin hefur lagt fram hugmyndir og komið þeim í framkvæmd eins og raunin var með skýrslu um mannlífsþróun á norðurskautssvæðinu (AHDR) sem kom út árið 2004.

Þá sagði Lincoln starfsemi norðurskautsráðsins hafa boðað jákvæð þáttaskil varðandi málefni norðurslóða en mikilvægt væri að skoða starfsemi ráðsins vandlega í ljósi hraðra breytinga á svæðinu. Í skýrslu sinni leggur hann m.a. til að fundum norðurskautsráðsins verði fjölgað og fyrirkomulag fjárhagsáætlunar endurskoðað og bætt. Lincoln benti í máli sínu á að nú á dögum væri lítið á norðurslóðir sem lítinn gimstein, ríkan af náttúruauðlindum eins og olíu, gasi og demöntum, sem allir vilja eiga hlutdeild í. Þessi staða laði m.a. að stórfyrirtæki og aðra sem vilja nýta sé auðlindirnar og hætta sé á því að hagsmunir vistkerfis og íbúa séu ekki hafðir að leiðarljósi. Í ljósi þessarar þróunar leggur Lincoln til að Norðurskautsráðið geri langtímaáætlun til a.m.k. 10 ára um svæðið með samkomulagi við aðrar þjóðir. Ekki sé hagstætt að gera skammtímaáætlanir sem ná eingöngu eitt til tvö ár fram í tímann í núverandi andrúmslofti. Janframt óskaði Lincoln eftir aðkomu þingmannanefndarinnar að ráðstefnu alþjóðlega norðurskautsársins í Montreal 2012.

Í umræðum um framsögu Lincolns sagðist Guðfríður Lilja hlynt því að norðurskautsráðið fái stöðu alþjóðasamtaka með fullgildingu milliríkjasamnings sem samþykktur er af ríkisstjórnnum aðildarríkjana og fullgiltur af þingunum. Með því yrði staða ráðsins styrkt auk þess sem fjölmörg mál mundu leysast eins og málefni áheyrnaraðila. Þá lagði Guðfríður Lilja áherslu á það að stjórnskipulag á norðurslóðum yrði meginviðfangsefni þingmannanefndarinnar. Enn fremur lagði Høglund til að ráðherrar norðurskautsráðsins hittust oft og fleiri fagráðherrar kæmu að vinnu ráðsins.

Næsti fundur þingmannaráðstefnunnar fer fram í Syktyvkard, Kómí-Lýðveldinu, Rússlandi, dagana 27.–30. september nk. Frekari upplýsingar má nálgast hjá ritara Íslandsdeildar og á vefsvæðinu www.arcticparl.org.